

مروری بر آموزش حفاظت و نگهداری از میراث فرهنگی در گردشگری با تأکید بر موزه‌ها

پری موسی پور میاندهی* - استادیار، گروه آموزش جغرافیا، دانشگاه فرهنگیان، صندوق پستی ۸۸۹-۱۴۶۶۵ تهران، ایران.
زهرای یعقوبی کلر می - دانشجوی کارشناسی، گروه آموزش علوم تربیتی، دانشگاه فرهنگیان، صندوق پستی ۸۸۹-۱۴۶۶۵ تهران، ایران.

تاریخ دریافت: ۲۷ آبان ۱۴۰۳

تاریخ پذیرش: ۰۲ بهمن ۱۴۰۳

چکیده

مقدمه: میراث فرهنگی به عنوان عصاره هویت وجودی و تجلی گاه روح انسانیت، عامل تحکیم هویت ملی و همبستگی اجتماعی بوده و با گردشگری ارتباطی دوسویه دارد. با توجه به نقش حیاتی میراث فرهنگی در ایجاد قدرت نرم فرهنگی و توسعه پایدار اجتماعی و اقتصادی جوامع، حفاظت و نگهداری از این میراث، امری ضروری است.

هدف پژوهش: هدف این پژوهش، آموزش حفاظت و نگهداری از میراث فرهنگی در گردشگری با تأکید بر موزه‌ها است.

روش‌شناسی تحقیق: پژوهش حاضر به روش مروری و تحلیلی به بررسی و تحلیل تأثیر آموزش در حفاظت و نگهداری از میراث فرهنگی در گردشگری پرداخته است و چگونگی نقش موزه‌ها در حفاظت و نگهداری از این میراث را مورد بررسی قرار می‌دهد. در این پژوهش با استفاده از کتاب‌ها، مقالات، گزارش‌ها و پژوهش‌های مرتبط با موضوع مورد مطالعه و بررسی و تحلیل آن، داده‌های مربوطه فراهم گردید.

یافته‌ها و بحث: پس از بررسی تحقیقات و مطالعات انجام شده در این زمینه، نتایج پژوهش حاکی از آن است که آموزش حفاظت و نگهداری از میراث فرهنگی در گردشگری علاوه بر حفاظت و حراست از آثار فرهنگی، منجر به افزایش آگاهی عمومی و نهادینه شدن فرهنگ حفاظت در گردشگری می‌شود و آموزش صیانت از این میراث به کودکان و نوجوانان در کنار برگزاری برنامه‌های فرهنگی به سایر اقشار جامعه از اهمیت زیادی برخوردار است. این پژوهش پس از ارائه راهکارهایی به منظور آموزش حفاظت و نگهداری از میراث فرهنگی، به بررسی نقش و وظیفه موزه‌ها در حفظ میراث فرهنگی پرداخته است و یافته‌ها نشان می‌دهد که موزه‌ها به عنوان مراکز فرهنگی و آموزشی، نقش مهمی را در آموزش فرهنگ از طریق گردشگری فرهنگی و حفظ و نگهداری میراث فرهنگی ایفا می‌کنند و موزه‌های مجازی نیز در افزایش آگاهی و آموزش حفاظت از میراث فرهنگی و گردشگری میراث فرهنگی دارای اهمیت هستند.

نتایج: نتایج پژوهش نشان می‌دهد که آموزش حفاظت از میراث فرهنگی در گردشگری، به‌ویژه از طریق موزه‌ها و موزه‌های مجازی، نقش کلیدی در ارتقای آگاهی عمومی، نهادینه‌سازی فرهنگ حفاظت، و پایداری میراث فرهنگی دارد. موزه‌ها به‌عنوان نهادهای فرهنگی و آموزشی، محور اصلی در آموزش و صیانت از میراث در بستر گردشگری فرهنگی محسوب می‌شوند.

کلیدواژه‌ها: میراث فرهنگی، گردشگری، حفاظت و نگهداری، آموزش، موزه.

مقدمه

کشور ایران به عنوان یکی از کهن‌ترین و با سابقه‌ترین، تمدن‌های جهان که دارای تاریخی بالغ بر ۱۵ هزار سال زندگی بشری بر پهنه این فلات بزرگ است، به سبب موقعیتی که در طول دوره‌های تاریخ داشته، همواره مرکز تحولات عظیم ملی، دینی، قومی و سنن و روش‌های زندگی بوده است. این سابقه طولانی و این تاریخ پر فراز و نشیب، ایران را دارای گنجینه‌ای کرده که نام آن را میراث فرهنگی نهاده اند (زرشکن عابد ل.، ۱۳۸۰).

طبق تعریف سازمان یونسکو، میراث فرهنگی را می‌توان به سه دسته مناظر فرهنگی، مکان‌ها و بناهای فرهنگی، عمل و بیان فرهنگی، تقسیم کرد (Yang, 2024). اما میراث فرهنگی در اساسنامه سازمان میراث فرهنگی چنین تعریف شده است: "میراث فرهنگی شامل آثار باقی مانده از گذشتگان است که نشانگر حرکت انسان در طول تاریخ می‌باشد و با شناسایی آن زمینه شناخت هویت و خط حرکت فرهنگی او میسر می‌گردد و از این طریق زمینه‌های عبرت برای انسان فراهم می‌آید" (زرشکن عابد ل.، ۱۳۸۰).

در یک قالب کلی، می‌توان میراث فرهنگی را به دو بخش میراث ملموس یا مادی و میراث ناملموس یا معنوی تقسیم کرد (حسین زاده، ۱۳۹۳) و به طور کلی، آنچه که حاصل فکر، اندیشه، باورها، اعتقادات و تلاش نسل‌های گذشته یک جامعه و ملت بوده و به صورت سنت‌ها، باورها، آداب و رسوم و با دست‌سازه‌ای تبلور یافته و به نسل‌های بعد منتقل شده، میراث فرهنگی آن ملت گفته می‌شود. این آثار خواه مادی مانند دینیه‌ها و تپه‌های حفاری نشده، بناها و محوطه‌های تاریخی شناخته شده، اموال درون موزه‌ها و گنجینه‌ها، اموال و آثار بی‌نام و نشان در دست مردم باشد و خواه غیرمادی مانند آداب، رسوم، سنن، اعتقادات و روش زندگی مردم باشد، در زمره میراث فرهنگی شناخته می‌شوند. میراث فرهنگی هر کشور عصاره شخصیت وجودی و هویت فرهنگی، اعتقادی و سیاسی آن کشور بوده و هر ملت، به میزانی دارای شخصیت، هویت، اصالت، ریشه و ارزش تاریخی است که مستنداتی به عنوان میراث فرهنگی از خود ارائه نماید (پازوکی، ۱۳۷۶). میراث فرهنگی، سندی زنده از دانسته‌ها و تجارب ارزشمند گذشتگان است. میراث فرهنگی علاوه بر نقش مهمی که در عبرت‌آموزی دارد، عامل تحکیم هویت ملی و هم‌بستگی اجتماعی و ملی بوده و دارای این ظرفیت بالقوه است که در حیات جاری مردم نیز نقش آفرینی کرده و در توسعه اجتماعی، فرهنگی و حتی اقتصادی و معیشتی جامعه امروز، موثر واقع شود. بدین ترتیب، می‌توان استدلال کرد که تعدی و تخریب میراث فرهنگی در گردشگری فرهنگی، منجر به آسیب اقتصاد و فرهنگ ملی شده و حراست و نگهداری از آن امری ضروری و حیاتی است (چراغچی & شفیعا، ۱۴۰۳).

گردشگری فرهنگی و به طور خاص گردشگری میراث فرهنگی، یکی از گونه‌های اصلی و بسیار فراگیر گردشگری در مقیاس جهانی و نیز در داخل بسیاری از کشورها است که میراث فرهنگی را به عنوان هسته اصلی خود قرار می‌دهد (شریعتی مزینانی، ۱۳۹۳) و علاوه بر تاثیر مهمی که در توسعه و پیشرفت اقتصادی دارد، نقش موثری در آگاهی بخشیدن به مردم و توسعه اجتماعی و فرهنگی ایفا می‌کند و از این طریق موجب اعتلای هویت ملی می‌گردد (بذرافشان، ۱۳۹۴). البته با توسعه سریع گردشگری جهانی، حراست و نگهداری از میراث فرهنگی و توسعه گردشگری پایدار به یک موضوع مهم تبدیل شده است. در واقع جستجوی رابطه هماهنگی بین حفاظت از میراث فرهنگی و توسعه گردشگری پایدار بسیار مهم است. زیرا توسعه ناپایدار گردشگری ممکن است باعث آسیب و تاثیرات مخرب بر میراث فرهنگی شود و حفاظت و میراث بلندمدت آن را تهدید کند (Yang, 2024).

میراث فرهنگی به عنوان یکی از ارزشمندترین سرمایه‌های یک کشور، نقش به‌سزایی را در هویت فرهنگی و اجتماعی مردم آن کشور ایفا می‌کند. گردشگری می‌تواند تاثیرات متعددی بر میراث فرهنگی داشته باشد. حضور گردشگران در اماکن تاریخی و فرهنگی به توسعه اقتصادی و اجتماعی جامعه کمک می‌کند و درآمد حاصل از آن می‌تواند به پروژه‌های مرمت و حفظ آثار تاریخی و نگهداری از سایت‌های تاریخی و فرهنگی اختصاص یابد. همچنین حضور گردشگران در این مکان‌ها، ممکن است منجر به آسیب و تخریب بناها و آثار تاریخی و هنری گردد و حتی ممکن است منجر به تغییرات فرهنگی در جوامع محلی شود و به نوعی تاثیرات نامطلوبی بر میراث فرهنگی ایجاد کند. موزه‌ها به عنوان مراکز فرهنگی، نقش بسیار مهمی در نگهداری و حفاظت از میراث فرهنگی ایفا می‌کنند.

بر همین اساس و با توجه به اهمیت مطالب ذکر شده، این پژوهش با تاکید بر حفاظت از میراث فرهنگی در گردشگری، به دنبال پاسخ به این سوال است که آیا آموزش در حفاظت و نگهداری از میراث فرهنگی در گردشگری موثر است؟ موزه‌ها چگونه می‌توانند در حفاظت و نگهداری از میراث فرهنگی کشور نقش داشته باشند؟

بر همین اساس تحقیقات و پژوهش‌های بسیاری توسط محققان و پژوهشگران داخلی و خارجی انجام شده است و با توجه به هدف و محدوده موضوعی تحقیق حاضر، برخی از مطالعات انجام شده در این زمینه مرور و نتایج حاصل از آن ارائه شده است.

کیهان پور (۱۴۰۲) در پژوهشی تحت عنوان «مقدمه ای تحلیلی در حفاظت و مرمت بناهای تاریخی از منظر تاریخ اجتماعی» نشان داد که حفاظت و نگهداری از بناهای تاریخی و فرهنگی، همواره با مفهوم ارزش و ارزشمندی همراه بوده است و این ارزش گذاری ها در دوره های مختلف و در ساحت های مختلف، متفاوت بوده اند. رضایی و افشاری (۱۴۰۰) در پژوهشی که با عنوان «رهیافتی به آموزش حفظ میراث فرهنگی به عنوان رکن توسعه پایدار، به کودکان ۹ تا ۱۲ سال» داشتند، نشان دادند که آموزش از ارکان اصلی توسعه فرهنگی پایدار است و برای نهادینه کردن فرهنگ حفاظت از میراث فرهنگی ضرورت دارد که فرایند آموزش صیانت از میراث فرهنگی، از کودکی آغاز شود. نیری و محمدیان (۱۳۹۸) در پژوهشی با عنوان «بررسی و مطالعه سیاست جنایی ایران در تخریب میراث فرهنگی» دریافتند که آثار باستانی هر کشور دارای ارزش و اهمیت فراوانی بوده و پیشینه تاریخی آن کشور محسوب می گردد. همچنین مردم با دیدن این آثار، به وحدت ارزش های انسانی پی می برند و آثار باستانی را میراثی همگانی می دانند. در واقع، هر تکه ای از ایران دارای ارزش تاریخی و تمدنی چند هزارساله است و برای حفظ و نگهداری آن باید تلاش نمود. سرحدی نسب (۱۳۹۷) در پژوهش خود، تحت عنوان «بررسی فقهی و حفظ آثار باستانی از منظر فقها» به این نتیجه دست یافت که به رغم ارزش معنوی آثار باستانی (فرهنگی، تاریخی) و جایگاه مهم آن ها در هویت یابی ملی و تاریخی ما، عوامل بی توجهی به میراث فرهنگی یا غارت و تخریب آنها را می توان در نگرش های فرهنگی، اوضاع نامناسب اقتصادی، ضعف نظام حفاظتی و نارسایی ها و کمبود قوانین جستجو کرد. مقدسی جهرمی (۱۳۹۶) طی پژوهش خود، تحت عنوان «اهمیت و چگونگی حفاظت و نگهداری از آثار باستانی و ابنیه تاریخی» به بررسی اهمیت و چگونگی حفاظت از میراث فرهنگی پرداخته است و نتایج حاکی از آن است که آثار باستانی و میراث فرهنگی هر کشور، به مثابه شناسنامه آن کشور است و این آثار، قدمت، تاریخچه و تمدن هر سرزمین را مشخص می کند، پس حفاظت و حراست از آنها امری ضروری است و در ادامه، موزه ها، باغ های ملی، عمارت ها و کاخ ها را محل مناسبی برای نگهداری پاره ای از این آثار معرفی کرده است. میرنیام و همکاران (۱۳۹۶) در پژوهش «حفاظت و میراث فرهنگی از منظر فرهنگ، رویکردی نقادانه» با بررسی آرا و تحلیل مبانی فکری آنها نشان می دهند که متفکرینی که با تاکید بر اهمیت فرهنگ و تفاوت های فرهنگی به مسائل حفاظتی پرداخته اند، مهم ترین معیار ارزشمندی آثار را وجه فرهنگی آنها می دانند. عزیزی (۱۳۹۶) در پژوهش خود با عنوان «مبانی فقهی لزوم صیانت از آثار تاریخی» به این نتیجه دست یافت که مضمون آیات و روایات و اخبار آن است که دیانت اسلام به دو مفهوم تاریخ علمی و تاریخ عینی اهتمام بسیاری داشته است و صیانت و نگهداری از آثار و ابنیه تاریخی را لازم می داند. ایران پور (۱۳۹۵) در پژوهشی که با عنوان «حفظ منظر تاریخی بافت قدیم منشا هویت و توسعه پایدار گردشگری» انجام داد، دریافت که موفق ترین شهرهای گردشگری جهان همانهایی هستند که نسبت به حفظ و توسعه محله های قدیمی خود تلاش کرده اند و در خارج از این محله ها، به توسعه فضاهای زیبای تفریحی گردشگری و فروشگاه های بزرگ اقدام نموده اند. عظیمی و همکاران (۱۳۸۹) در پژوهش خود، تحت عنوان «گردشگری با محیط زیستی پایدار- نقش میراث فرهنگی و تعمقی بر ایران» میراث فرهنگی را به عنوان منبع گردشگری محور، تلقی و تمام ابعاد آن را مورد بررسی قرار دادند و به این نتایج دست یافتند که میراث مفهوم گسترده ای دارد و شامل مناظر طبیعی، سایت های باستان شناسی و محیط زیست بوده و این موارد با توسعه پایدار و مدیریت گردشگری ارتباط دارد. مهراندیش (۱۳۸۷) نیز در پژوهش «مفاهیم و ارزش های جهانی میراث فرهنگی ایران» نشان داد که میراث فرهنگی یک کشور تنها به آثار مادی به یادگار مانده از گذشتگان آن محدود نمی شود. بلکه فرهنگ معنوی و غیرمادی و جنبه های ذهنی و غیرملموس جوامع نیز از اهمیت همسان با آثار مادی برخوردارند. همچنین باید گفت که ثبت یک اثر در فهرست میراث جهانی سبب جلب توجه بیشتری از سوی متخصصان و از سوی مردم بدان خواهد شد.

پائولینو و کروژ^۱ (۲۰۲۴) در فصل «میراث فرهنگی، گردشگری و توسعه پایدار. الگوی آزمایشگاه رسانه های دیجیتال میراث فرهنگی» در کتاب گردشگری پایدار، ترویج فرهنگ و میراث صفحه ۱۳۹ تا ۱۴۹ به این نتایج دست یافتند که حفاظت از میراث فرهنگی باید به عنوان یک عامل تعیین کننده در نظر گرفته شود. در واقع حفاظت و نگهداری از میراث فرهنگی، نقش فعالی را در آنچه که امروزه به عنوان گردشگری پایدار شناخته می شود، ایفا می کند. همچنین نهادها، سازمان ها، صنایع خصوصی و جمعیت های محلی باید با هماهنگی با یکدیگر، در توسعه اجتماعی- فرهنگی منطقه (منطقه ها) نقش مثبتی داشته باشند. سورینیانی^۲ (۲۰۲۴) در فصل «روندهای گردشگری فرهنگی و میراثی برای گردشگری پایدار» در کتاب گرایش های ویژه برای گردشگری پایدار صفحه ۱ تا ۱۵ به بررسی روندهای جاری در گردشگری فرهنگی و میراثی در زمینه گردشگری پایدار می پردازد. همچنین اهمیت حفظ و ارتقای میراث فرهنگی یک کشور برای پایداری گردشگری و اقتصاد

¹ Paulino & Cruz

² Suryani

اجتماعی را مورد بررسی قرار می دهد و هدف آن، ارائه بینشی در مورد چگونگی کمک گردشگری فرهنگی و میراث فرهنگی به توسعه گردشگری پایدار و همچنین ارائه راهبردهایی برای توسعه گردشگری فرهنگی و تاریخی مسئولانه است. کروپینووا و کروپینووا^۱ (۲۰۲۲) در پژوهش خود، تحت عنوان « حفاظت از میراث فرهنگی در روسیه و آلمان: چالش ها و راه حل ها » دریافتند که سایت های میراث فرهنگی از نظر مطالعه و حفظ فرهنگ و تاریخ یک قلمرو خاص و از نظر اهمیت در تفریح و گردشگری به عنوان «قدرت نرم» نقش مهمی را در شکل دادن به تصویری مثبت در عرصه ژئوپلیتیک ایفا می کنند. کامپوس^۲ (۲۰۲۱) در پژوهشی که با عنوان « موزه ها، گردشگری و تفسیر میراث » انجام داد، به این نتیجه دست یافت که رابطه بین موزه و گردشگری بر اساس پویایی های خاصی است و از توسعه جامعه جدایی ناپذیر است. بدین منظور، موزه باید در تفسیر میراث سرمایه گذاری کند. هدف مطالعه حاضر اشاره به اصول زیربنای تفسیر میراث و تأکید بر ارتباطی است که این تفسیر ممکن است به عنوان وسیله ای برای جلب بازدیدکنندگان، به ویژه گردشگرانی که از موزه بازدید می کنند، داشته باشد. بنچیک^۳ و همکاران (۲۰۲۰) در پژوهش « قانون ۹۸-۰۴ حفاظت از میراث فرهنگی و کاربرد آن برای حفظ محیط زیست معماری تاریخی » دریافتند که اتخاذ اصول و توصیه های ناشی از کنوانسیون ها و موافقت نامه های بین المللی برای توسعه طرح های مرمت، نگهداری و اجرا بسیار مهم است. ام الشهابی^۴ (۲۰۲۰) در پژوهشی تحت عنوان « حفاظت از میراث فرهنگی در سنت اسلامی » درک رویکرد اسلامی به میراث فرهنگی و حقوق بشر را از طریق سه مثال ارائه می کند: حق آموزش، آزادی مذهب، و حق توسعه. بحث حفاظت از میراث فرهنگی در اسلام از آن جهت ضروری است که اسلام یکی از منابع حقوقی بسیاری از کشورهای مسلمان است و لذا بررسی تلاقی آن با حقوق بین الملل می تواند حفاظت از میراث فرهنگی و ارتقای حقوق بشر در جهان را افزایش دهد. این مقاله اصول حفاظت از میراث فرهنگی را که با قوانین بین المللی مطابقت دارد، توسعه می دهد. این اصول زمینه مشترک امیدوارکننده برای امکان سیاست جهانی میراث فرهنگی هستند. این مقاله نشان می دهد که اصول حفاظت از میراث فرهنگی وضع شده است

با بررسی پژوهش های انجام شده در این زمینه، می توان اذعان داشت که میراث فرهنگی و حفاظت از آن از اهمیت ویژه ای برخوردار بوده و آموزش چگونگی حفاظت از این میراث، امری ضروری و حیاتی است و با توجه به عنوان تحقیق حاضر، هیچ پژوهشی با این عنوان انجام نشده است. بخش کلی جاذبه های مادی و معنوی تقسیم کرد که در جدول زیر نشان داده شده است.

جدول ۱. جاذبه های فرهنگی گردشگری

جاذبه ها	جاذبه ها
جاذبه های معنوی	آثار باستانی و معماری، موزه ها و گالری های هنری، مکان های مذهبی و عبادتگاهی، آثار هنری و صنایع دستی، پوشاک و لباس های سنتی و بومی، غذا و
جاذبه های مادی	...آداب و رسوم، آیین های مذهبی و غیرمذهبی، موسیقی و رقص، ادبیات و فرهنگ عامه، جشن ها و اعیاد ملی، مذهبی و محلی، زبان و گویش و

از آثار مثبت توسعه ی گردشگری فرهنگی احیای غرور فرهنگی و ملی است. هنگامی که مردم یک منطقه می بینند که یک گردشگر مسافت زیادی را پیموده تا شیوه جشن گرفتن آنها را تماشا کند به خود می بالند و به فرهنگ و آداب و رسوم خود افتخار می کنند. این امر موجب جلوگیری از بیگانه گرایی و احساس حقارت فرهنگی می شود و به نوعی اعتماد به نفس فرهنگی را در جامعه تزریق می کند. گردشگری فرهنگی در ایران: ایران به عنوان یک مقصد جذاب گردشگری، بی شک ظرفیت جذب گردشگران بسیاری را دارد که در عرصه تعامل جامعه میزبان، میهمان علاوه بر منابع اقتصادی چشمگیر، قابلیت توسعه فرهنگی و نیز ارایه سیمای مثبتی از کشور را می تواند داشته باشد. ایران به اقتضای فرهنگ ایرانی-اسلامی و ارزش های بومی خود تأکید ویژه ای بر انواع خاصی از گردشگری و به ویژه «گردشگری فرهنگی» می تواند داشته باشد. در این مقاله کوشش شده است با ارایه راهکارهای مناسب و قابل اجرا در حل این مسأله برای برنامه ریزی گامی برداشته باشد.

¹ Kropinova & Kropinova

² Campos

³ Bencheikh

⁴ Alshehaby

روش پژوهش

پژوهش حاضر از نظر ماهیت و روش، بصورت مروری و تحلیلی است و برای گردآوری اطلاعات از مطالعات اسنادی و کتابخانه ای استفاده شده است. در این پژوهش با استفاده از کتاب ها، مقالات، گزارش ها و پژوهش های مرتبط با موضوع مورد مطالعه و بررسی و تحلیل آن، داده های مربوطه فراهم گردید.

در مجموع ۱۶۸ کتاب، مقاله، گزارش، پژوهش و پایگاه اطلاعاتی به دست آمد. پس از مطالعه کتاب ها، مقالات، گزارش ها و پژوهش ها و با توجه به در نظر گرفتن محدوده موضوعی پژوهش حاضر که شامل تعریف و اهمیت میراث فرهنگی و ارتباط آن با گردشگری، اهمیت حفاظت از میراث فرهنگی، اهمیت آموزش حفاظت و نگهداری از میراث فرهنگی و به دنبال آن روش های آموزش حفاظت از این میراث و وظیفه موزه ها در حفظ و حراست از میراث فرهنگی و آثار تاریخی بودند، تعداد ۵۱ عنوان انتخاب شد. تمامی کتاب ها، مقالات و گزارش مورد تحلیل و بررسی قرار گرفته شد. پژوهش های تکراری حذف و مواردی که با پژوهش حاضر ارتباط بیشتری داشتند، مورد بررسی و تحلیل دقیق تری قرار گرفتند و در نهایت تعداد ۶ کتاب، ۲۸ مقاله و ۱ گزارش که جزئیات آن در جدول (۱) قابل مشاهده است برای وارد شدن به این پژوهش انتخاب شدند.

جدول ۱. مواد تحقیق

عنوان	نوع انتشارات	نوع منبع
انتشارات شرکت چاپ و نشر کتاب های درسی ایران: ۱ کتاب انتشارات آیتورisma: ۱ کتاب	داخلی	
انتشارات Springer Cham: ۲ کتاب انتشارات IGI Global: ۲ کتاب	خارجی	کتاب
پایگاه داده Civilica: ۹ مقاله پایگاه داده Sid: ۸ مقاله پایگاه داده Ensani: ۵ مقاله	سایت داخلی	مقاله
پایگاه داده Researchgate: ۶ مقاله	سایت خارجی	
پایگاه داده Sid: ۱ گزارش	داخلی	گزارش

مواد پژوهش: ۳۵

یافته‌ها و بحث

اهمیت حفاظت و نگهداری از میراث فرهنگی

حفاظت و نگهداری از میراث فرهنگی به معنای اخص آن، به عنوان یک نیاز اصیل فرهنگی به منظور ارتقا سطح فرهنگ عمومی جامعه و تعمیق و تحکیم هویت مذهبی، ملی و میهنی، امری ضروری است (پازوکی، ۱۳۷۶).

در تعریف حفاظت دو بخش تعریف نظری حفاظت و تعریف کارکردی آن باید لحاظ گردد که در بخش اول، هدف، تامین امنیت آثار برای ایجاد تسری مفهوم هویت ملی است و در بخش دوم، هدف، تامین امنیت برای حصول کارکرد اقتصادی است (زرشکن عابدل، ۱۳۸۰). در واقع حفاظت و نگهداری از میراث فرهنگی سبب ماندگار شدن سرمایه های مادی و معنوی گذشتگانی است که اندیشه های فرهنگی و علم روزگار خود را در قالب آثار ارزشمند، ماندگار کرده و به دست آیندگان سپرده اند و آنچه که از اندیشه برآید، هر چند که سالیان سال از آفرینش آن سپری شده باشد؛ انسان آگاه را به تفکر و اندیشیدن فرامی خواند. توجه به سرمایه های فرهنگی و حفاظت و نگهداری از آنها پیش نیاز ضروری برای فراهم کردن بستر مناسب اندیشیدن است (یوسف نژاد، ۱۳۹۶).

حفظ و حراست از این میراث گرانبها، درک عمیق سنت‌ها و تاریخ‌های محلی را تقویت می‌کند، تجربه گردشگری را غنی می‌سازد و مقاصد را از دیگران متمایز می‌کند. همچنین با حفظ و ترویج میراث فرهنگی، جوامع می‌توانند تجربیات منحصر به فرد و معتبری را ارائه نمایند که برای گردشگران ارزش و اهمیت‌بسیاری دارد و این به نوبه خود می‌تواند به رشد گردشگری پایدار منجر شود، زیرا بازدیدهای مکرر و تبلیغات شفاهی را تشویق می‌کند. علاوه بر این، حفاظت از میراث فرهنگی، اغلب به بهبود زیرساخت‌ها و امکانات منجر می‌شود و جذابیت کلی یک مقصد را بیشتر می‌کند (Amam, 2024).

در حقیقت، پژوهش، حفظ، احیا و معرفی میراث فرهنگی و هنری ایران، سبب بالندگی روح، ارتقا اعتماد به نفس و مایه فخر و مباهات هر ایرانی است (تسلیمی، اصلانی، حسن پور، گلبخش، مرادپور و نهاردانی، ۱۳۹۵). با حفاظت و نگهداری از میراث فرهنگی، دولت های ملی و محلی می‌توانند قدرت نرم فرهنگی و وجهه و شهرت بین المللی خود را ارتقا دهند و زمینه توسعه پایدار اجتماعی و اقتصادی را فراهم نمایند. میراث فرهنگی می‌تواند با حفظ تنوع انسانی و هویت فرهنگی و با جذب بازدیدکنندگان علاقه‌مند به تجربه آثار تاریخی و فرهنگی، به یک جاذبه مهم گردشگری تبدیل شود و گردشگران و سرمایه‌گذاران را جذب کند (Yang, 2024). سرمایه‌گذاری در میراث فرهنگی افزون بر اینکه از مکان‌ها و اقدامات تاریخی محافظت می‌کند، از طریق افزایش هزینه‌های توریستی نیز، اقتصاد محلی را تقویت و باعث رشد اقتصادی و فرصت‌های شغلی می‌گردد (Amam, 2024).

اما باید گفت که در بخش تخصیص بودجه ای، به دلیل رویکرد موزه ای به میراث فرهنگی، این حوزه، درآمد زا نبوده و صرفا هزینه بر بودن این حوزه مورد نظر دولت قرار گرفته است. طبق رویه ایجاد شده توسط قانون ۱۳۰۹، عموماً هزینه های حفاظت به عهده دولت بوده است که این امر در شرایط فعلی می‌تواند به ضرر میراث فرهنگی باشد. زیرا با توجه به کثرت و پراکندگی آثار ارزشمند فرهنگی و تاریخی در سراسر کشور ایران، دولت قادر به نظارت کامل و تخصیص اعتبار لازم برای صیانت و نگهداری از تمام این آثار نمی‌باشد. لذا تداوم این وضعیت ممکن استدر بلند مدت، به تخریب و نابودی آثار بیانجامد و ضربه مهلکی بر پیکره تاریخ و فرهنگ اصیل ایرانی وارد کند. بنابر اهمیت این موضوع، در صورت مشارکت مردم در حفاظت و نگهداری از میراث فرهنگی، بخشی از این مشکلات مرتفع خواهد شد. این موضوع یعنی ضرورت اکید مشارکت مردم در امر حفاظت، مورد تایید مسئولان اجرایی نیز می‌باشد. در واقع، ورود مردم به امر حفاظت از میراث فرهنگی به صورت مشارکت با دولت، امری ضروری است که از یک سو مشکلات دولت و دستگاه مربوطه در برخورد با چالش های حفاظت از میراث فرهنگی را تا حدود زیادی برطرف می‌کند و از سوی دیگر با ایجاد حس مسئولیت عمومی در مردم، از آمار جرائم میراث فرهنگی کاسته و به نشاط اجتماعی می‌انجامد. بدین منظور لازم است زمینه سازی سیاست گذاری و قانونی برای آغاز مشارکت عمومی انجام پذیرد (چراغچی و شفیعا، ۱۴۰۳).

اهمیت آموزش حفاظت و نگهداری از میراث فرهنگی

بی توجهی و نادیده گرفتن میراث فرهنگی توسط بخش قابل توجهی از مردم، زمینه ساز جرایم بالقوه و بالفعل هستند و این ناشی از عدم شناخت ارزش های میراث فرهنگی توسط مردم ومطلع نبودن از اهمیت حفظ میراث فرهنگی به نفع عموم جامعه است و خود مویدی بر این واقعیت است که وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی، وظیفه معرفی صحیح میراث فرهنگی را آنگونه که شایسته این آثار است، انجام نداده است. در واقع بخش مهمی از معرفی میراث فرهنگی، آموزش عمومی در خصوص ارزش های میراث فرهنگی و نقش مهم آن در

پیشرفت و توسعه فردی و جامعه است. انجام این امر مهم، بدون همکاری و مشارکت وزارت آموزش و پرورش میسر نیست. بنابراین نخستین و مهم ترین اقدام اجرایی در زمینه مردمی سازی حفاظت از میراث فرهنگی، آگاه سازی و آموزش عمومی است که طبعاً بیشترین ارتباط را با حوزه فعالیت های وزارت آموزش و پرورش دارد (چراغچی و شفیعا، ۱۴۰۳).

یافته های پژوهشی که تحت عنوان « نقش محوری نظام آموزش و پرورش در معرفی و صیانت از میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی کشورمان، به کودکان و نوجوانان » توسط سومایی زاده و همکاران انجام شد، حاکی از آن است که نظام آموزش و پرورش در معرفی و صیانت از میراث فرهنگی (۰،۵۹)، گردشگری (۰،۵۴) و صنایع دستی (۰،۵۷) کشورمان به کودکان و نوجوانان تاثیر مثبت و معنی داری دارد (سومایی زاده، ضرابیان و فرج الهی، ۱۳۹۹). اما با این حال، شواهد نشان می دهد که مباحث مربوط به میراث فرهنگی و باستان شناسی، سهم بسیار اندکی در نظام آموزشی و پرورشی مدارس کشور دارند و در این میان نگرانی اساسی، کاهش آگاهی و شناخت کودکان و نوجوانان در مورد پیشینه فرهنگی و هویت تاریخی خودشان است. اگر امروز، کودکان و نوجوانان با میراث فرهنگی، تاریخی و معنوی کشور خود بیگانه بمانند، در آینده، در شناخت جایگاه و هویت فرهنگی خود دچار مشکل خواهند شد (خسروی و خسروی، ۱۳۹۸). با توجه به این امر، لازم است برنامه های آموزشی و پرورشی متناسب با شرایط اقلیمی، فرهنگی و اجتماعی هر یک از مناطق، استان ها، شهرها، بخش ها و روستاهای ایران باشد تا مردم هر منطقه نسبت به آثار فرهنگی ملموس و غیرملموس واقع در محل زیست خود، شناخت و آگاهی لازم را بدست آورند (چراغچی و شفیعا، ۱۴۰۳). وزارت آموزش و پرورش و سایر بخش های دولتی می توانند با تدوین برنامه ها و کتاب های درسی جدید و همچنین برگزاری اردوهای تفریحی در قالب گردشگری میراث فرهنگی به معرفی و آموزش حفاظت از میراث فرهنگی و آثار تاریخی پرداخته (سومایی زاده، ضرابیان و فرج الهی، ۱۳۹۹) و زمینه گردشگری فرهنگی پایدار را به منظور حفاظت از میراث در گردشگری فراهم کنند (Yang, 2024).

وظیفه موزه ها در حفظ میراث فرهنگی

عملکرد موزه ها به عنوان جاذبه های محوری گردشگری میراث، تاثیر معناداری بر توسعه گردشگری میراث فرهنگی دارد. موزه به عنوان نهادی فرهنگی و مکان حفاظت و نگهداری و نمایش اشیا با هدف آموزش و ارتقا سطح دانش عمومی، شناخت، درک و آگاهی، نقش مهمی را در آموزش فرهنگ از طریق گردشگری فرهنگی و میراث بر عهده دارند (زال، رمضان زاده لسبویی و جورنپان، ۱۳۹۹). یافته ها ثابت کرده اند که موزه های میراث فرهنگی، نقش عمده ای در توسعه جامعه ایفا می کنند و با فراهم کردن فرصت و زمینه یادگیری به مدارس و جوامع محلی در آموزش و پرورش بر هویت و قدرت فرهنگی آن ها تاثیر می گذارند و بدین ترتیب می توانند نقش موثری در حفظ و نگهداری میراث فرهنگی داشته باشند (محمدیان و سید الماسی، ۱۳۹۶).

بدون شک، حفظ و نگهداری اشیاء تاریخی در موزه های بومی موجب غنی شدن موزه های داخلی و به دنبال آن سبب افزایش تعداد بازدیدکنندگان و توسعه صنعت گردشگری می گردد. همچنین ایجاد زیر ساخت های مورد نیاز برای توسعه و بهبود موزه ها، نیاز به رعایت استانداردهای جهانی داشته که رعایت اینگونه استانداردها سبب جلوگیری از نابودی و تخریب این آثار و حفاظت از آن هاست (کاوسی و کریمی، ۱۳۹۳). موزه ملی ایران واقع در تهران، اولین موزه حرفه ای ایران است که در سال ۱۳۱۶ خورشیدی به عنوان اولین ساختمان رسمی موزه در کشور ایران آغاز به کار کرد و اکنون در فهرست بزرگ ترین، مهم ترین و قدیمی ترین موزه های ایران قرار دارد که گنجینه ای از آثار تاریخی و باستانی و دستاوردهای هنری و فرهنگی را در خود جای داده است. همچنین کاخ موزه گلستان در تهران نیز با قدمتی بالغ بر ۴۰۰ سال، یکی از منحصر به فردترین مجموعه های تاریخی ایران می باشد. این مجموعه از نظر معماری و ارزش آثار هنری و تاریخی، یکی از مهم ترین بناهای کشور است که در طول سال، گردشگران داخلی و خارجی پرشماری را جذب می کند. علاوه بر این موارد، موزه آستان قدس رضوی در مشهد نیز قابل توجه است. کلکسیون این موزه مربوط به دوران اسلامی است. این موزه از سه بخش مرکزی، ملک آباد و گنجینه های قرآن تشکیل شده است و در آن ترتیبی از قرآن های نفیس و باستانی، کتب تاریخی و نمونه هایی قدیمی و تاریخی از صفحات قرآن منسوب به اوایل پیدایش اسلام برای نمایش به بازدیدکنندگان وجود دارد (آیتوريسما، ۱۴۰۰). موزه میراث روستایی گیلان نیز نمونه ای از موزه های بومی، و ترکیبی از معماری روستایی، آداب و رسوم، سنتها، بازی ها، نمایش ها، موسیقی ها و سایر آثار فرهنگی روستایی منطقه است که می تواند رسالت پیوند نسل ها، احیا هویت و غرور فرهنگی مردم روستایی، آموزش چگونگی حفاظت از میراث و در نهایت بازسازی و تقویت ابعاد اجتماعی-فرهنگی، اقتصادی و زیست محیطی توسعه گردشگری روستایی را بر عهده گیرد (مهدوی و ترابی، ۱۳۹۱).

البته در سال‌های اخیر و با توجه به پیشرفت تکنولوژی و فراگیر شدن فضای مجازی، هنر مجازی ظهور و بروز یافته است. هنر مجازی وسیله‌ای است که با اشاعه ارزش میراث فرهنگی به وسیع‌ترین شکل ممکن، مزایای متعددی را به دنبال دارد. موزه مجازی از یک سو وسیله مهمی برای افزایش آگاهی در مورد اهمیت حفاظت از میراث فرهنگی است. از سوی دیگر، نوعی واقعیت مجازی است که پرسش‌های عمیق نظری، زیبایی‌شناختی و معرفت‌شناختی را درباره بعد مجازی مطرح کرده است. این می‌تواند منجر به کاهش گردشگری واقعی شود در حالی که تأثیر روانی بسیار قوی بر بازدیدکنندگان «مجازی» دارد (El Debuch, et al. 2024) در فصل «موزه‌های مجازی در حفاظت از میراث فرهنگی و سطح رضایت با بازدید از موزه‌های مجازی» در کتاب کاوش فرهنگ و میراث از طریق تجربه گردشگری که توسط اوزون نوشته شد، به اهمیت موزه‌ها و موزه‌های مجازی و جایگاه آنها در حفاظت و آموزش حفاظت از میراث فرهنگی و گردشگری میراث فرهنگی تأکید می‌شود (Uzun, 2023)

نتیجه‌گیری

میراث فرهنگی به عنوان سندی زنده از تجارب ارزشمند گذشتگان نقش به سزایی در هویت فرهنگی و تقویت وحدت و همبستگی اجتماعی مردم ایفا می‌کند و در توسعه ابعاد فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی و سیاسی یک کشور دارای نقشی موثر است که «تیری و محمدیان» نیز در پژوهش خود بر این امر تأکید کرده‌اند. با توجه به نقش حیاتی این میراث در ابعاد گوناگون، باید بر حفاظت و نگهداری از این آثار فاخر، بیش از پیش اهمیت داد. «کیهان پور» و «مقدسی جهرمی» در پژوهش‌های خود به این نتیجه دست یافتند که حفاظت و نگهداری از میراث فرهنگی به عنوان عاملی مهم در قدمت، تاریخچه و تمدن هر سرزمین با مفهوم ارزش و ارزشمندی همراه است. پژوهشگرانی همچون «سرحدی نسب» و «عزیزی» نیز با تأکید بر اهمیت میراث فرهنگی، دریافتند که دین اسلام صیانت از این آثار را لازم می‌داند. «پائولینو و کروز»^۱ و «سوریانی»^۲ نیز در پژوهش‌هایی که در ارتباط با میراث فرهنگی و گردشگری داشتند، دریافتند که حفاظت و نگهداری از میراث فرهنگی نقش گسترده‌ای را در گردشگری پایدار و اقتصاد اجتماعی، ایفا می‌کند. به منظور نهادینه کردن حفاظت از میراث فرهنگی و تحقق توسعه فرهنگی پایدار، آموزش چگونگی حفاظت از این میراث، امری ضروری و حیاتی است و «رضایی و افشاری» و «سومایی زاده و همکاران» در پژوهش خود نشان دادند که آموزش به کودکان و نوجوانان به خصوص کودکان ۹ تا ۱۲ سال، دارای اهمیت زیادی بوده و نظام آموزش و پرورش در امر معرفی و صیانت از این میراث به کودکان و نوجوانان تأثیر معنی‌داری دارد و با تدوین برنامه‌های درسی مناسب و استفاده محتوای آموزشی آنلاین می‌تواند این وظیفه خطیر خود را انجام دهد. به منظور آموزش در حفظ میراث فرهنگی می‌توان به توسعه برنامه‌های داوطلبانه مردمی پرداخت و با برگزاری نمایشگاه‌های فرهنگی، برنامه‌های تبادل فرهنگی و برگزاری کارگاه‌های آموزشی و عملی و استفاده از فناوری‌های نوین در آن نیز می‌توان بستر مناسب آموزشی را فراهم نمود. موزه‌ها به عنوان نهادی فرهنگی و مکان نگهداری از آثار فرهنگی و تاریخی نقش مهمی را در آموزش فرهنگ از طریق گردشگری فرهنگی و حفظ و نگهداری میراث فرهنگی ایفا می‌کنند. «اوزون»^۳ و «ال دبوچ»^۴ و همکاران در پژوهش‌های خود بر اهمیت موزه‌ها تأکید کردند و دریافتند که موزه‌های مجازی در افزایش آگاهی در حفاظت و آموزش حفاظت از میراث فرهنگی و گردشگری میراث فرهنگی دارای اهمیت هستند. این موزه‌ها می‌توانند در نمایش آثار تاریخی و فرهنگی از فناوری‌های نوین همچون نمایشگرهای چند بعدی بهره‌گیرند و تأثیر روانی عمیقی بر بازدیدکنندگان داشته باشند.

¹ Paulino & Cruz

² Suryani

³ Uzun

⁴ El Debuch

منابع

- ایران پور، منصور. (۱۳۹۵). حفظ منظر تاریخی بافت قدیم منشا هویت و توسعه پایدار گردشگری. دومین همایش ملی فرهنگ، گردشگری و هویت شهری. کرمان.
- آیتوریسم. (۱۴۰۰). موزه های ایران. تهران: آیتوریسم.
- بذرافشان، شیما. (۱۳۹۴). تاثیر گردشگری میراث فرهنگی بر هویت ملی. همایش ملی فرهنگ گردشگری و هویت شهری. کرمان.
- پازوکی، ناصر. (۱۳۷۶). مبانی میراث فرهنگی. نشریه میراث فرهنگی (۱۷)، ۸۴-۸۲.
- تسلیمی، نصرالله. اصلانی، مژگان. حسن پور، محسن. گلبخش، بروین. مرادپور، مریم. و نهاردانی، زهرا. (۱۳۹۵). آشنایی با میراث هنری و فرهنگی ایران. تهران: شرکت چاپ و نشر کتاب های درسی ایران.
- چراغچی، سوسن. و شفیعا، سعید. (۱۴۰۳). بررسی مسئولیت عمومی در قبال میراث فرهنگی و میراث طبیعی. تهران: مرکز پژوهش های مجلس شورای اسلامی.
- حسین زاده، حمید. (۱۳۹۳). بررسی نقش میراث فرهنگی در توسعه گردشگری. همایش ملی رویکرد عملی به پیاده سازی مفاهیم علمی، مباحث تئوری و پژوهش های کاربردی علوم فنی. تهران.
- خسروی، ایمان. و خسروی، لعبت. (۱۳۹۸). ادغام آموزش با فرهنگ، در برنامه درسی مدارس بر بنیاد آشنایی با میراث فرهنگی و باستانی. چهارمین کنفرانس ملی رویکردهای نوین در آموزش و پژوهش. مازندران.
- رضایی، سمیرا. و افشاری، محسن. (۱۴۰۰). رهیافتی به آموزش حفظ میراث فرهنگی به عنوان رکن توسعه پایدار، به کودکان ۹ تا ۱۲ سال. فصلنامه توسعه پایدار شهری، ۲۸-۱۹.
- زال، محمد حسین. رمضان زاده لسبویی، مهدی. و جوربنیان، فرشته. (۱۳۹۹). عملکرد موزه های باستان شناختی و نقش آن در توسعه گردشگری میراث فرهنگی در شهرهای تاریخی (مطالعه موردی: موزه ی خانه ی کلبادی شهر ساری). گردشگری شهری، ۵۰-۳۷.
- زرشکن عابد، لیلا. (۱۳۸۰). گزارش مروری بر عوامل نابسامانی در حفاظت از میراث فرهنگی کشور. تهران: مرکز پژوهش های مجلس شورای اسلامی.
- سرحدی نسب، نرجس. خاتون. (۱۳۹۷). بررسی فقهی و حفظ آثار باستانی از منظر فقه. سومین همایش بین المللی فقه و حقوق، وکالت و علوم اجتماعی. همدان.
- سومایی زاده، مهناز. ضرابیان، فروزان. و فرج الهی، مهران. (۱۳۹۹). نقش محوری نظام آموزش و پرورش در معرفی و صیانت از میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی کشورمان. به کودکان و نوجوانان. فصلنامه تحقیقات جدید در علوم انسانی، ۱۴۴-۱۲۳.
- شریعتی مزینانی، سعید. (۱۳۹۳). گردشگری میراث، نمادهای فرهنگی و هویت. همایش بین المللی علمی راهبردی توسعه گردشگری جمهوری اسلامی ایران چالش ها و چشم اندازها. مشهد.
- عزیزی، حسین. (۱۳۹۶). مبانی فقهی لزوم صیانت از آثار تاریخی. فصلنامه پژوهش های تاریخی.
- عظیمی، ناصر علی. بلیک ژانت، الیزابت. و مجابی، سید. محمد. (۱۳۸۹). گردشگری با محیط زیستی پایدار- نقش میراث فرهنگی و تعمقی بر ایران. نشریه علوم محیطی، ۱۳۴-۱۱۷.
- کاوسی، مهناز. و کریمی، شاپور. (۱۳۹۳). اهمیت نقش موزه ها در توسعه گردشگری (مورد مطالعه: شهر اصفهان). دومین همایش ملی پژوهش های کاربردی در جغرافیا و گردشگری. تهران.
- کیهان پور، محسن. (۱۴۰۲). مقدمه ای تحلیلی در حفاظت و مرمت بناهای تاریخی از منظر تاریخ اجتماعی. دو فصلنامه تحقیقات تاریخ اجتماعی، ۳۰۹-۲۷۷.
- محمدیان، امیر عباس. و سید الماسی، مهدی. (۱۳۹۶). نقش موزه در حفظ هویت تاریخی و فرهنگی ایرانی. اولین همایش ملی پژوهش های نظری و عملی در معماری و شهرسازی. آذربایجان شرقی.
- مقدسی جهرمی، زینب. (۱۳۹۶). اهمیت و چگونگی حفاظت و نگهداری از آثار باستانی و ابنیه تاریخی. کنفرانس پژوهش های معماری و شهرسازی اسلامی و تاریخی ایران. شیراز.
- مهدوی، مسعود. و ترابی، مینا. (۱۳۹۱). نقش موزه های میراث روستایی در توسعه فرهنگی روستایی (مطالعه موردی: موزه میراث روستایی گیلان). مطالعات برنامه ریزی سکونتگاه های انسانی، ۲۵-۱۴.
- مهراندیش، محمدرضا. (۱۳۸۷). مفاهیم و ارزش های جهانی میراث فرهنگی ایران. نشریه پیام باستان شناس، ۴۴-۳۵.

- میرنیام، آصفه، احمدی، حسین، و پیراوی ونک، مرضیه. (۱۳۹۶). حفاظت و میراث فرهنگی از منظر فرهنگ، رویکردی نقادانه. نشریه تاریخ و فرهنگ، ۶۱-۸۲.
- نیری، نرگس، و محمدیان، پرینا. (۱۳۹۸). بررسی و مطالعه سیاست جنایی ایران در تخریب میراث فرهنگی. هفتمین همایش ملی پژوهش‌های مدیریت و علوم انسانی در ایران. تهران.
- یوسف نژاد، سودابه. (۱۳۹۶). حفاظت و نگهداری میراث فرهنگی راهی به سوی توسعه و پیشرفت. یازدهمین کنگره ملی پیشگامان پیشرفت. تهران.
- Alshehaby, F. (2020). Cultural Heritage Protection in Islamic Tradition. *International Journal of Cultural Property*, 27, 322-291.
- Amam, M. (2024). Influence of Cultural Heritage Preservation on Tourism Development in Egypt. *American Journal of Arts, Social and Humanity Studies*, 4, 22-32.
- Bencheikh, D., Rahmani, S., & Benbrahim, R. (2020). The law 98-04 on the protection of cultural heritage and its application for the preservation of the historical architectural environment.
- Campos, M. D. (2021). Museums, Tourism and Interpretation of the Heritage. *Revista Rosa dos Ventos - Turismo e Hospitalidade*, 13, 894.
- El Debuch, H., lovino, S., Parenti, G., & Strangis, L. (2024). The Virtual Museum: How Technology and Virtual Reality May Help Protect and Promote Cultural Heritage. In *Heritage in War and Peace: Legal and Political Perspectives for Future Protection* (pp. 149-164). Springer Cham.
- Kropinova, K., & Kropinova, E. (2022). CULTURAL HERITAGE PROTECTETION IN RUSSIA AND GERMANY: CHALLENGES AND SOLUTIONS. *Vestnik of Immanuel Kant Baltic Federal University Series Humanities and social science*, 101-83.
- Paulino, F., & Cruz, T. (2024). Cultural Heritage, Tourism and Sustainable Development. The Model of the Cultural Heritage Digital Media Lab. In *Sustainable Tourism, Culture and Heritage Promotion* (pp. 139-149). Springer Cham.
- Suryani, W. (2024). Cultural and Heritage Tourism Trends for Sustainable Tourism. In K. Jermisittiparsert, *Special Interest Trends for Sustainable Tourism* (pp. 1-15). IGI Global.
- Uzun, F. (2023). Virtual Museums in the Conservation of Cultural Heritage and Satisfaction Level With Visits to Virtual Museums. In *Exploring Culture and Heritage Through Experience Tourism* (pp. 253-269). IGI Global.
- Yang, S. (2024). Research on the Coordination between Cultural Heritage Protection and Sustainable Tourism Development. *SHS Web of Conferences*.